प्राङ्.पोपविवेशातंमद्गुरुपनिपत्याभ्युवादसत्य

कामा३इतिभगवइतिहप्रतिशुश्रावब्रह्मणःसोम्य

तेपादंब्रवाणीतिब्रवीतुमेभगवानिति तस्मैहो

वाचप्राणःकलाचक्षुःकलाश्रोत्रंकलामनःकलैष

वैसोम्यचतुष्कलःपादोब्रह्मणःआयतनवान्नाम

४ छां ॥

यएतमेवंविद्वांश्चतुष्कलंपादंब्रह्मणआयतनवानित्युपास्ते
आयतनवानस्मिंल्लोकेभवत्यायतनवतोहलोकाञ्जयति
यएतमेवंविद्वांश्चतुष्कलंपादंब्रह्मणआयतनवानित्यु
पास्ते प्रापहाचार्यकुलंतमाचार्योभ्युवादसत्यकामा३इति
भगवइतिहप्रतिशुश्रावब्रह्मविदिववैसोम्यभासिको

ॐ श्रीगणेशायनमः ॐ जानश्रुतिर्हपौत्रायणः श्रद्धादे

देयोबहुदायीबहुपाक्यः आसमहसर्वतआवसथा

न्मापयांचक्रेसर्वतएवमेन्नमत्स्यन्तीत्यथहंहंसानिशाया

मतिपेतुस्तद्धैवंहंसहंसमभ्युवादहोहोयिभल्लाक्षभल्लाक्ष

जानश्रुतेःपौत्रायणस्यसमंदिवाज्योतिराततंतन्मा

४

छां

श्री

प्रसाक्षीत्तत्वामाप्रधाक्षीरितितमुहपरः प्रत्युवाच

कम्वरएनमेतत्संतं सयुग्वानमिवरैक्वमात्थेति

योनुकथंसयुग्वारैक्वइतियथाकृतायविजिता

याधरेयाः संयंत्येवमेनंसर्वंतदभिसमैति यत्किंच

प्रजाः साधुकुर्वंतियस्तद्वेद यत्सवेदसमयैतदुक्त

इतिनउद्दज्ञानश्रुतिः योज्ञायमात्उपभुञ्जावमहंसंजि
ह्रानपवत्तनात्मुवाचांगोरेहसमुग्वानमिवैक्रमाम्ये
ति योनुकण्ठंस्तुग्वौरेक्करतियथाकृतायविजिता
याथरेयाः संयंमेवमेनंसर्वंनभिसमैति यत्किंचश्र
जाः साधुंऊंतियस्त्वद्रयन्तसवेदसममैपेतद्दकरतिम

छां ४ इत्तत्रान्विष्णनाविदमिति प्रत्येयाय तं होवाचयत्रोवं
२
ब्रात्मणमस्मान्वेषणाानतेदेनमृच्छेति सोयस्ताळुक
टस्यपामानंकृषमाणामुपोपविवेशाउहांभ्रुगादत्व
त्तुभगवः सयुग्वारपिक्करमहंस्तावाइतिहपतिजदे
सहतताविदमितिप्रत्येयाय नउदज्ञानश्रुतिःपो

त्रायणः षट्स्थानानिगवांनिष्क्रमस्वतरीरथेनरायव

तिचक्रमेणेनहाभ्युवारैकेमानिषट्स्थानानिगवामयंति

क्रामयमश्वतरीरथोनसपतांभगवोदेवनांपाथिपं

देवतानुपास्मरत्रितमुद्रूपः प्रभवाचादहोरेतास्पूर

तेवेवसहगोभिरस्त्विति नतुद्रुपतेवज्ञानश्रुतिः पौ

४ छां ३

त्रायणः सहस्रंगवांनिष्कमश्वतरीरथंदुहितरंतदादायप्र
तिचक्रमेतंहाभ्युवादरैक्वेदंसहस्रंगवामयंनिष्को
यमश्वतरीरथइयंजायायंग्रामोयस्मिन्नास्सेन्वेवमाभ
गवःशाधीति तस्याहमुखमुपोद्गृह्णन्नुवाचाजहारे
माःशूद्राः अनेनैवमुखेनालापयिष्यथाइतितेहै

तेरपिक्कपर्णानांसमहाव्रषेषुयत्रास्माउवासतस्मैहो

वाच । वायुर्वावसंवर्गोयदावाअग्निरुद्वायतिवा

युमेवाप्येति यदासूर्योस्तमेतिवायुमेवाप्येति य

दाचंद्रोस्तमेतिवायमेवाप्येति यदापउच्छुष्यंतिवा

युमेवापियंतिवायुर्ह्येवैतान्सर्वान्संवृंक्तइत्यधिदैव

८
छां
४

तमथाध्यात्मं प्राणोवावसंवर्गः सयदास्वपितिप्राण
मेववागप्येति प्राणंचक्षुः प्राणंश्रोत्रंप्राणंमनः प्राणो
ह्येवैतान्सर्वान्संवृंक्तइतिवाएतौद्वौसंवर्गौवायुरेव
देवेषुप्राणःप्राणेषु अथहशौनकंचकापेयमभिप्र
तारिणंचकाक्षसेनिंपरिविष्यमाणौब्रह्मचारीबिभि

तेतस्मादुहनददतः सहोवाचमहात्मनश्चतुरोदेव

एकः कः सोजगारभुवनस्यगोपाः तंकापेयना

भिपश्यंतिमर्त्याअभिप्रतारिन्बहुधावसंतंयस्मैवा॰

एतदन्नंतस्माएतन्नदत्तमितितदुहशौनकः का

पेयः प्रतिमन्वानः प्रत्येयायात्मादेवानांजनिता ॰

छां प्रजानांहिरण्यदंष्ट्रोवभसोर्नस्सूरिर्महांतमस्यमहिमा
५ नमाहुरनद्यमानोयदनन्नमत्तीतिवैवयंब्रह्मचारिन्नेद
मुपास्महे दत्तास्मैभिक्षामितितस्माउहददुस्तेवाए
तेपंचान्येपंचान्येदशसंतस्तत्कृतम् तस्मात्सर्वासु
दिक्ष्वन्नमेवदशकृतं सैषाविराडन्नादीतयेदंसर्वंदृष्टम्

सर्वमस्मेदंदृष्टंभवत्यन्नादोभवतियएवंवेदयएवंवेद ३

सत्यकामोहजावालोजावालांमातरमामंत्रयांचक्र

ब्रह्मचर्यंभवतिविवत्स्यामि किंगोत्रोन्वहमस्मी

तिसाहैनमुवाचनाहमेतद्वेदतातयद्गोत्रस्त्वमसिबहु

हंचरंतीपरिचारिणीयौवनेत्वामलभेसाहमेतन्नवे

छां ६ रयद्गोत्रस्त्वमसिजाबालातुनामाहमस्मिसत्यकामोना
मत्वमसिसत्यकामएवजाबालोब्रुवीथाइति सहहा
रिद्रुमतंगौतममेत्योवाचब्रह्मचर्यंभगवतिवत्स्याम्यु
पेयांभगवंतमितितंहोवाचकिंगोत्रोनुसोम्यासीति
सहोवाचनाहमेतद्वेदभोयद्गोत्रोहमस्म्यपृच्छंमातरं

मामाप्रत्यब्रवीद्बह्वहंचरंतीपरिचारिणीयौवनेत्वाम
लभेसाहमेतन्नवेदयद्गोत्रस्त्वमसिजबालातुनामाह
मस्मिसत्यकामोनामत्वमसीति सोऽहंसत्यकामोजा
बालोऽस्मिभोइतितंहोवाचनैतदब्राह्मणोविवक्तुम
र्हति समिधंसोम्याहरोपत्वानेष्येनसत्यादगाइति

छां·

तमुपनीयकृशानामबलानांचतुः शतागानिराकृत्यो

वाचेमाः सोम्यानुसंव्रजेतिताअभिप्रस्थापयन्नुवाचना

सहस्रेणावर्तेयेतिसहवर्षगणंप्रोवासतायदासहस्रं

संपेदुः अथहैनमृषभोभ्युवादसत्यकाम३ इतिभगव

इतिहप्रतिशुश्रावप्राप्ताः सोम्यसहस्रंस्मः प्रापयनआ

वार्यकुलंब्रह्मणाश्चतेपादंब्रुवाणीतिब्रवीतुमेभगव

न्निति तस्मैहोवाचप्राचीदिक्कलाप्रतीचीदिक्कलाद

क्षिणादिक्कलोदीचीदिक्कलैषवैसोम्यसोयंचतुष्कलः

पादोब्रह्मणःप्रकाशवान्नामसयएतमेवंविद्वांश्चतु

ष्कलंपादंब्रह्मणः प्रकाशवानित्युपास्ते ॥ प्रकाश

४
छां
८

वानस्मिंल्लोकेभवतिप्रकाशवतोहलोकान्जयतियएतमेवं
विद्वांश्चतुष्कलंब्रह्मणःप्रकाशवानित्युपास्ते ३ अग्निष्टे
पादंवक्तेतिसहश्वोभूतेगाअभिप्रस्थापयांचकारताय
त्राभिसायंबभूवुस्तत्राग्निमुपसमाधायगाउपरुध्यसमि
धमाधायपश्चादग्नेःप्राङुपोपविवेशतमग्निरभ्युवा

सत्यकामा३ति भगव३तिह प्रतिशुश्राव ब्रह्मणः सो

म्य ते पादं ब्रवाणीति ब्रवीतु मे भगवानिति तस्मै

होवाच पृथिवी कलांतरिक्षं कला द्यौः कला समु

द्रः कलैष वै सोम्य चतुष्कलः पादो ब्रह्मणोनंतवा

न्नाम स य एतमेवं विद्वांश्चतुष्कलं पादं ब्रह्मणोनं

५
छां
१

तवानित्युपास्ते अनंतवानस्मिंल्लोके भवत्यनंतवतोह

लोकाञ्जयतियएतमेवंविद्वान् श्चतुष्कलंपादंब्रह्मः

णोनंतवानित्युपास्तेहंसस्तेपादंवक्तेतिसहश्वोभूते

गाअभिप्रस्थापयांचकार तायत्राभिसायंबभूवु

स्तत्राग्निमुपसमाधायगाउपरुध्यसमिधमादाय

पश्चादग्नेः प्राङुपोपविवेशतंहंसउपनिपत्याभ्यु

वाहमस्मकामायइतिभगवइतिहप्रति शुश्रावब्र

ह्मणः सोम्यतेपादंब्रुवाणीतिब्रवीतुमेभगवानि

तितस्मैहोवाचाग्निः कलासूर्यः कलाचंद्रः कला

विद्युत्कलैषवैसोम्यचतुष्कलः पादोब्रह्मणोज्यो

तिष्मान्नामसयएतमेवंविद्वांश्चतुष्कलंपादंब्रह्मणो

४ छां १०

ज्योतिष्मानस्मिंल्लोकेभवति ज्योतिष्मतोह्लोकान
जयतियएतमेवंविद्वांश्चतुष्कलंपादंब्रह्मणोज्योति
ष्मानित्युपास्ते मद्गुष्टेपादंवक्तेतिसहश्वोभूतेगाअ
भिप्रस्थापयांचकारतायत्राभिसायंबभूवुस्तत्राग्नि
मुपसमाधायगाउपरुध्यसमिधमाधायपश्चादग्नेः

न्नुत्वानुशशासेत्यन्येमनुष्येभ्यइतिहप्रतिजज्ञेभगवांस्त्वेव
मेकामंब्रूयात् श्रुतंह्येवमेभगवद्दृशेभ्यआचार्याद्धैववि
द्याविदितासाधिष्ठंप्रापदितितस्मैहैतदेवोवाचात्रह
नकिंचनवीयायेतिवीयायेति उपकोसलोहवैका
मलायनः सत्यकामोजाबालेब्रह्मचर्यमुवासतस्य

ह द्वादश वर्षाण्यग्नीन्परिचचार स ह स्मान्यानन्तेवासिनः स
मावर्तयंस्तं ह स्मैव न समावर्तयति तं जायोवाच तप्तो ब्रह्म
चारी कुशलमग्नीन्परिचचारीन्मा त्वाग्नयः परिप्रवोचन्प्र
ब्रूह्यस्मा इति तस्मै हाप्रोच्यैव प्रवासां चक्रे स ह व्याधिना
नशितुं दध्रे तमाचार्यजायोवाच ब्रह्मचारिन्नशान किंनु

नाश्नामीति सहोवाच बहवइमेस्मिन्पुरुषेकामानाना

त्ययाव्याधिभिः प्रतिपूर्णोस्मिनाशिष्यामीत्यथहाग्नयः

समूदिरेतप्तोब्रह्मचारीकुशलंनः पर्यचारीत् हंतास्मै

प्रब्रवामेतितस्मैहोचुः प्राणोब्रह्मकंब्रह्मखंब्रह्मेतिसहो

वाचविजानाम्यहं यत्प्राणोब्रह्मकंचतुखंचनविजा

४ छां १३

नामीति तेहोचुर्यद्वावकं तदेवखंयदेवखंतदेवकमिति प्रा

णंचहास्मैतदाकाशंचोचुः अथहैनंगार्हपत्योनुशशा

सपृथिव्यग्निरन्नमादित्यइतियएषआदित्येपुरुषोदृश्य

तेसोहमस्मिसएवाहमस्मीति सयएतमेवंविद्वानुपा

स्तेपहतेपापकृत्यांलोकीभवतिसर्वमायुरेतिज्योग्जी

वतिनास्यावरपुरुषाः क्षीयंतउपवयंतंभुंजामोस्मिंश्च

लोकेमुष्मिंश्चयएतमेवंविद्वानुपास्ते अथहैनमन्वाहा

र्यपचनोनुशशासापोदिशोनक्षत्राणिचंद्रमाइति यएष

चंद्रमसिपुरुषोदृश्यतेसोहमस्मिसएवाहमस्मीतिसय

एतमेवंविद्वानुपास्तेपापकृत्यांलोकीभवतिसर्वमायु

४ छां १४ रेति सोऽग्नीवतिनास्यावरपुरुषाः क्षीयंत उपवयंतं भुंजा
मोऽस्मिंश्चलोकेऽमुष्मिंश्चयएतमेवंविद्वानुपास्ते अथहैन
माहवनीयोऽनुशशासप्राणआकाशोद्यौर्विद्युदिति य
एषविद्युतिपुरुषोदृश्यतेसोऽहमस्मिसएवाहमस्मीति
सयएतमेवंविद्वानुपास्तेऽपहतेपापकृत्यांलोकीभव

तिसर्वमाप्नोतिय आत्मजीवतिनास्यावरपुरुषाः क्षीयंते ३

एवयंतेभुंजामोस्मिंश्चलोकेमुष्मिंश्च यएतमेवंविद्वानुपास्ते

तेह्राचुरुपकोशलेषासोम्यतेस्मद्विद्यात्मविद्याचार्य

स्तुतेगतिंवक्तेत्याजगामहास्याचार्यस्तमाचार्योभ्युवा

दोपकोशलाइतिभगवइतिहप्रतिशुश्रावब्रह्मविदइव

सोम्यतेमुखंभातिकोनुत्वानुशशासेतिकोनुमानुशि
ष्याद्भोइतीहापेवनिह्नुते इमेनूनमीदृशाअन्यादृशाइ
तिहाग्नीनभ्यूदेकिंनुसोम्यकिलतेवोचन्नितीदमितिहप्र
तिजज्ञेलोकान्वावकिलसोम्यतेवोचन्नहंतुतेतद्वक्ष्या
मियथापुष्करपलाशआपोनश्लिष्यंतएवमेवंविदिपापं

कर्मनश्लिष्यतइतिब्रवीतुमेभगवानिति तस्मैहोवाच १४
यएषोक्षिणिपुरुषोदृश्यतएषआत्मेतिहोवाच एत
दमृतमभयमेतद्ब्रह्मेतितद्यद्यप्यस्मिन्सर्पिर्वोदकंवासिं
चतिवर्त्मनीएवगच्छत्येतंसंयद्वामइत्याचक्षतएतंहि
सर्वाणिवामान्यभिसंयंतिसर्वाण्येनंवामान्यभिसंयं

४ छां १६

तियएवंवेद एषउएववामनीरेषहिसर्वाणिवामानिन

यतिसर्वाणिवामानिनयति यएवंवेदेषउएवभामनी

रेषहिसर्वेषुलोकेषुभातिसर्वेषुलोकेषुभातियएवं

वेदाथयदुचैवास्मिञ्छव्यंकुर्वंतियदिचन तेअर्चिष

मेवाभिसंभवंत्यर्चिषोहरह्नआपूर्यमाणपक्षमापूर्यमा

ण पत्न्याया स्नुदके। नि मा मां स्नात्वा मेध्यः संवत्सरं संव

त्सरा रादि मा श्व्रं इमसं चंद्रमसो वि विघुनेन त्सर्षो मान

वः। स्नपनाद् ब्रह्मा गमयत्येष देवयज्यो ब्रह्मपप्यपते न

प्रति पद्यमानाः इमं मानवं मा वर्त्तनावर्त्तते नावर्त्तते प

वह्वै च यत्तापो यं पवते पवरत्य पवित्रं सर्वं पुनाति यदेषद

८ छां १०

यन्निदंसर्वंपुनाति तस्मादेषएवयज्ञस्तस्यमनश्चवाक्चव

र्तनीतयोरन्यतरांमनसासंस्करोति ब्रह्मावाचाहोताध्व

र्युरुद्गातान्यतरांसोयत्रोपाकृतेप्रातरनुवाकेपुरापरि

धानीयायाब्रह्माव्यववदन्यतरामेववर्तनींसंस्करोति

हीयतेन्यतरामयथैकपाद्व्रजन्रथोवैकेनचक्रेणव

नेमानोरिष्यसेवमस्ययतोरिष्यतिपर्वंरिष्ठंनेपजमा

नोरजरिष्यति सरह्णुपापीयानभवंसर्वपयशेपाहते

प्रातरतुवाकेनङुरापरिधानीयपावतांख्यवदत्वभे

पववर्ननीसंस्तुर्वतिनहीयतेमतारायथ्योभयपादु

जन् योवोभाभ्यांचक्राभ्यांवर्तमानः प्रतितिष्टसेव

८ छां १८

मस्मयज्ञः प्रतितिष्ठतियज्ञंप्रतितिष्ठंतंयजमानोनुप्रतिति

ष्ठतिसहस्रश्रेयान्भवति प्रजापतिःलोकानभ्यतपत्तेषां

तप्यमानानांरसमान्प्राहृहदग्निंपृथिव्यावायुंअंतरिक्षादा

दित्यंदिवःसएतास्तिस्रोदेवताअभ्यतपत्तासांतप्यमाना

नांरसान्प्राहृहदग्नेःऋचोवायोर्यजूंषिसामान्यादित्यात्सप

तां त्रयीं विद्यामभ्यतपत्तस्यास्तप्यमानायारमानायारसा
न्प्रावृहद्भूरित्यृग्भ्यो भुवरिति यजुर्भ्यः स्वरिति सामभ्यस्त
द्यदृक्तो रिष्येद्भूः स्वाहेति गार्हपत्ये जुहुयात् ऋचामेव
तद्रसेनर्चां वीर्येणर्चां यज्ञस्य विरिष्टं संदधात्यथ यदि यजु
ष्टो रिष्येद्भुवः स्वाहेति दक्षिणाग्नौ जुहुयाद्यजुषामेव

तद्रसेन यजुषां वीर्येण यजुषां यज्ञस्य विरिष्टं संदधा
१ त्यथ यदि सामतो रिष्येत्स्वः स्वाहेत्याहवनीये जुहुया
त्साम्नामेव तद्रसेन साम्नां वीर्येण साम्नां यज्ञस्य विरिष्टं
संदधाति तद्यथा लवणेन सुवर्णं संदध्यात्सुवर्णेन र
जतं रजतेन त्रपु त्रपुणा सीसं सीसेन लोहं लोहेन दारु च

र्माण्येवैतेषांलोकानामासांदेवतानांसस्साद्वण्यावि

यायावीर्येणायज्ञस्यविरिष्टंसंदधातिभेषजकृतोह

वाएषयज्ञो यत्रैवंविद्ब्रह्माभवत्येषहवाउदक्प्र

वणोयज्ञोयत्रैवंविद्ब्रह्माभवत्येवंविदंहवाएषाब्र

ह्माणमनुगाथायतोयतस्थावर्त्ततेतत्तद्गच्छति

४ छां २०

मानवोब्रह्मैवैकऋत्विक्कुरूनश्वाभिरक्षत्येवंविद

वैब्रह्मायज्ञंयजमानंसर्वांश्चर्त्विजोभिरक्षति तस्मादेवं

विदमेवब्रह्माणंकुर्वीतनानेवंविदंनानेवंविदम् ।।

इतिश्रीछांदोग्योपनिषच्चतुर्थः प्रपाठकः समाप्तः

शुभम् ।। सर्वजगताम् ।।